

**Anna Knieper**

## **KOSZTY WPROWADZENIA WALUTY EURO W PRZEDSIĘBIORSTWACH NIEMIECKICH (ANALIZA WYNIKÓW ANKIETY)**

### **1. Wstęp**

Ustanowienie 1 stycznia 1999 r. europejskiej unii gospodarczej i walutowej wpłynęło istotnie na funkcjonowanie wszystkich działających w jej obszarze przedsiębiorstw. Z pewnością wprowadzenie euro przyniosło im wiele korzyści, związanych z posługiwaniem się jedną walutą. Dla przedsiębiorstw najważniejsze z nich to: eliminacja kosztów transakcyjnych związanych z wymianą walut oraz kosztów zabezpieczania się przed stratami wynikłymi z wahań kursów walutowych, ponadto ułatwienie dokonywania rozliczeń pomiędzy podmiotami, a także sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych, a wreszcie poprawa przejrzystości rynku czynników produkcji oraz rynku kapitałowego. Jednakże chcąc w pełni korzystać z zalet z funkcjonowania w obszarze jednowalutowym, przedsiębiorstwa musiały szybko i sprawnie dostosować się do nowej waluty, co wiązało się z jednorazowym poniesieniem kosztów technicznych i organizacyjnych.

Celem artykułu jest próba oszacowania rzeczywistych kosztów wprowadzenia euro. Na potrzeby analizy zostały przeprowadzone badania empiryczne metodą ankietową. Ankieta została skierowana do przedsiębiorstw niemieckich, w których dostosowanie do waluty euro zostało zakończone w 2002 r.

Polska jako członek Unii Europejskiej ma status kraju objętego derogacją, co oznacza, że po spełnieniu kryteriów określonych w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską (TWE), tzw. kryteriów konwergencji, będzie mogła przyjąć wspólną walutę euro. Z tego względu polskie przedsiębiorstwa muszą w swych planach rozwojowych uwzględnić konieczność dostosowania się do waluty euro i poniesienia z tego tytułu wydatków. Poznanie doświadczeń niemieckich może pomóc im w oszacowaniu przyszłych kosztów związanych z wdrożeniem nowej waluty. Analiza wyników ankiety pozwoli także na zapoznanie się z przyjętymi w niemieckim prawodawstwie bilansowym rozwiązaniami ewidencyjnymi w zakresie wprowadzenia jednolitej europejskiej waluty.

## 2. Uwagi metodologiczne

Przygotowana przez autorkę artykułu ankieta miała określić, z jakiego rodzaju kosztami związane było przystosowanie się niemieckich przedsiębiorstw do waluty euro, jakiego rzędu były to kwoty oraz jakie rozwiązania w zakresie zasad uznawania przyjęły badane jednostki odnośnie do tych kosztów.

Ankieta została rozesłana pocztą do dyrektorów finansowych (lub głównych księgowych) 300 przedsiębiorstw niemieckich. Listy były adresowane imiennie do konkretnych osób, a do każdej ankiety dołączono list z niezbędnymi informacjami o celu badania i z podziękowaniami za współpracę. Listę firm sporządzono losowo, wykorzystując bazę danych zaczerpniętą z Internetu. Badanie przeprowadzono w czerwcu i lipcu 2006 r.

Ankieta składała się z 5 pytań różnego typu, wśród których przeważały pytania otwarte.

Pytanie 1 pozwoliło na uzyskanie ogólnych informacji o przedsiębiorstwie, dotyczących branży, formy prawnej działalności, sumy bilansowej, wielkości zatrudnienia i obrotów przedsiębiorstwa.

Kolejne dwa pytania dotyczyły wysokości i struktury kosztów poniesionych w ramach techniczno-organizacyjnego przystosowania badanych jednostek do waluty euro. Przedsiębiorstwa miały potwierdzić powstanie założonych przez autorkę ankiety rodzajów kosztów oraz wskazać ich wysokość.

Założono powstanie dziewięciu rodzajów kosztów:

- dostosowanie systemów komputerowych,
- wewnętrzne działania informacyjne (np. szkolenia pracowników),
- zewnętrzne działania informacyjne (np. informacja dla klientów i dostawców),
- wymiana lub dostosowanie urządzeń technicznych,
- dostosowanie istniejących umów,
- dostosowanie faktur, formularzy, cenników i innych dokumentów,
- usługi doradców,
- podawanie oznaczeń cen w dwóch walutach,
- inne.

W otwartej pozycji „inne” przedsiębiorstwa mogły wskazać te rodzaje kosztów, których nie założyła autorka ankiety, a które mogły powstać w badanych przedsiębiorstwach w związku z wprowadzeniem euro.

Trzecia część ankiety dotyczyła ujęcia w ewidencji księgowej badanego przedsiębiorstwa kosztów związanych z wprowadzeniem waluty euro. Pytanie 4 miało pomóc ustalić, ile z badanych przedsiębiorstw skorzystało ze stworzonej przez ustawodawcę niemieckiego możliwości utworzenia tzw. pomocniczej pozycji bilansowej, pozwalającej na aktywację części kosztów związanych z wdrażaniem nowej waluty. Z kolei pytanie 5 miało wskazać, ile przedsiębiorstw utworzyło rezerwy na koszty związane z przygotowaniem się do wprowadzenia waluty euro, w jakiej wysokości i w jakich latach obrotowych.

Wielkości podawane w ankiecie przez przedsiębiorstwa nie wynikają z wartości księgowych, lecz mają charakter szacunkowy. W kosztach związanych z wprowadzeniem euro badane jednostki uwzględniały zużycie zarówno usług obcych, jak i samej pracy.

Koszty związane z podwójnym oznaczeniem cen ponoszone są przez przedsiębiorstwa zajmujące się handlem detalicznym. Ponieważ żadne przedsiębiorstwo tej branży nie odpowiedziało na ankietę, pozycja ta została pominięta w cołościowej prezentacji wyników.

### 3. Charakterystyka przedsiębiorstw biorących udział w badaniu

Odpowiedzi na ankietę udzieliło 76 z 300 proszonych o to dyrektorów przedsiębiorstw, czyli wypełniono ok. 25,3% ogółu rozesłanych kwestionariuszy. Firmy nie zawsze odpowiadały na wszystkie pytania zawarte w badaniu ankietowym. Cztery firmy nie udzieliły szczegółowych odpowiedzi odnośnie do rodzajów kosztów ponoszonych w związku z wprowadzeniem euro. Sześć z nich nie podało wysokości utworzonej przez nie pomocniczej pozycji bilansowej, a jedna wysokości utworzonej rezerwy. Ponadto dziewięć przedsiębiorstw nie udzieliło kompletnych odpowiedzi na pytania dotyczące charakterystyki ankietowanych przedsiębiorstw.

#### 3.1. Klasyfikacja badanych przedsiębiorstw według wielkości

Objęte badaniem przedsiębiorstwa można podzielić na cztery grupy:

- 5 mikroprzedsiębiorstw,
- 14 małych przedsiębiorstw,
- 28 średnich przedsiębiorstw,
- 29 dużych przedsiębiorstw.

Podziału tego dokonano na podstawie definicji mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, zawartej w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej, według której kwalifikacja przedsiębiorstw co do wielkości przedstawia się w sposób zaprezentowany w tab. 1.

Tabela 1. Definicja mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw według ustawy o swobodzie działalności gospodarczej

| Wielkość przedsiębiorstwa | Wielkość zatrudnienia (os.) | i | Obroty (mln euro) | lub | Suma aktywów bilansu (mln euro) |
|---------------------------|-----------------------------|---|-------------------|-----|---------------------------------|
| Mikro                     | < 10                        |   | ≤ 2               |     | ≤ 2                             |
| Małe                      | < 50                        |   | ≤ 10              |     | ≤ 10                            |
| Średnie                   | < 250                       |   | ≤ 50              |     | ≤ 43                            |

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. ..., art. 104-106].

### **3.2. Klasyfikacja badanych przedsiębiorstw według profilu działalności**

W badaniu ankietowym wzięło udział:

- 42% przedsiębiorstw branży przemysłowej,
- 58% przedsiębiorstw branży usługowej.

Wśród przedsiębiorstw produkcyjnych najliczniej reprezentowana jest branża elektrotechniczna skupiająca 12% wszystkich badanych przedsiębiorstw. Drugą pod względem liczebności grupę firm przemysłowych stanowi branża maszynowa (10%). Do branży chemicznej należy 5% badanych przedsiębiorstw, do samochodowej zaś – 4%. Pozostałe branże przemysłu reprezentuje 10% badanych jednostek.

Wśród przedsiębiorstw branży usługowej przeważają branże informatycznej (39%). 8% badanych jednostek należy do branży handlowej, 5% zaś do branży energetycznej. Pozostałe usługi skupiają 6% badanych przedsiębiorstw.

### **3.3. Forma prawna działalności badanych przedsiębiorstw**

Ankietowane przedsiębiorstwa to:

- 44 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością,
- 26 spółek akcyjnych oraz
- 4 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i wspólnicy spółki komandytowej.

Dwa z 76 badanych przedsiębiorstw nie ujawniły swojej formy prawnej działalności.

## **4. Analiza ankiety**

### **4.1. Wysokość kosztów związanych z wprowadzeniem waluty euro**

Koszty związane z wdrożeniem waluty euro w badanych przedsiębiorstwach (zob. tab. 2) wahały się pomiędzy 250 euro (w jednostce zatrudniającej 21 pracowników) a 4 800 000 euro (w jednostce zatrudniającej 12 100 pracowników). Najwięcej ankietowanych przedsiębiorstw poniosło koszty w przedziale 10 000 euro-49 000 euro – w większości małe, średnie i duże przedsiębiorstwa. Wszystkie mikroprzedsiębiorstwa poniosły koszty poniżej 10 000 euro. Warto zwrócić uwagę, że w dużych przedsiębiorstwach rozpiętość kosztów była największa – od 10 000 euro do 4 800 000 euro.

Najniższy udział kosztów związanych z wprowadzeniem euro to 0,002%, natomiast najwyższy – 1,69% obrotów przedsiębiorstwa (zob. tab. 3). W połowie badanych przedsiębiorstw sięgał on maksymalnie 0,1%, w drugiej połowie (z nielicznymi wyjątkami) mieścił się w przedziale od 0,11 do 1%. Tylko w dwóch małych przedsiębiorstwach i jednym średnim przedsiębiorstwie udział kosztów wyniósł od 1,1 do 2% obrotów.

Tabela 2. Wysokość kosztów związanych z wprowadzeniem euro w badanych przedsiębiorstwach

| Wysokość kosztów<br>(euro) | Przedsiębiorstwa |           |           |           | Wszystkie<br>przedsiębiorstwa |
|----------------------------|------------------|-----------|-----------|-----------|-------------------------------|
|                            | mikro            | małe      | średnie   | duże      |                               |
| 100-900                    | 2                | 1         | 1         | 0         | 4                             |
| 1000-9000                  | 3                | 5         | 6         | 0         | 14                            |
| 10 000-49 000              | 0                | 8         | 16        | 12        | 36                            |
| 50 000-99 000              | 0                | 0         | 3         | 4         | 7                             |
| 100 000-499 000            | 0                | 0         | 2         | 7         | 9                             |
| 500 000-999 000            | 0                | 0         | 0         | 4         | 4                             |
| 1 000 000-5 000 000        | 0                | 0         | 0         | 2         | 2                             |
| <b>W sumie</b>             | <b>5</b>         | <b>14</b> | <b>28</b> | <b>29</b> | <b>76</b>                     |

Źródło: badania własne.

Tabela 3. Udział kosztów związanych z wprowadzeniem euro w obrotach badanych przedsiębiorstw

| Udział w obrotach<br>(%) | Przedsiębiorstwa |           |           |           | Wszystkie<br>przedsiębiorstwa |
|--------------------------|------------------|-----------|-----------|-----------|-------------------------------|
|                          | mikro            | małe      | średnie   | duże      |                               |
| 0,001-0,009              | 0                | 0         | 1         | 0         | 1                             |
| 0,0-0,1                  | 0                | 3         | 13        | 20        | 36                            |
| 0,11- 1                  | 4                | 6         | 13        | 8         | 31                            |
| 1,10-2                   | 0                | 2         | 1         | 0         | 3                             |
| <b>W sumie</b>           | <b>4</b>         | <b>11</b> | <b>28</b> | <b>28</b> | <b>71</b>                     |

Źródło: badania własne.

#### 4.2. Rodzaje i wysokość kosztów związanych ze zmianą waluty

W największej liczbie badanych przedsiębiorstw najwyższe spośród wszystkich rodzajów kosztów związanych z wprowadzeniem euro są nakłady na adaptację systemów informatycznych (zob. tab. 4). Najwięcej z badanych przedsiębiorstw, bo 26 z 72, które udzieliły tej odpowiedzi, poniosło wydatki na dostosowanie oprogramowania: od 10 000 do 49 000 euro. W 18 przedsiębiorstwach koszty te wyniosły od 1000 do 9000 euro, w 11 zaś koszty te wahały się pomiędzy 100 000 a 999 0000 euro, natomiast koszty te nie wystąpiły w ogóle tylko w 7 z 72 badanych firm.

W przypadku wewnętrznych działań informacyjnych, dostosowania umów oraz innych dokumentów przedsiębiorstwa ponosiły najczęściej koszty w przedziale od 1000 do 9000 euro.

Koszty związane z zewnętrznymi działaniami informacyjnymi, wymianą urządzeń technicznych, usługami doradców oraz koszty określane w ankiecie jako „inne” w większości badanych przedsiębiorstw nie wystąpiły w ogóle. Natomiast w przedsiębiorstwach, w których te koszty powstały w związku z wprowadzeniem waluty euro, znajdowały się najczęściej w przedziale od 1000 do 9000 euro.

Jako koszty „inne” związane z wprowadzeniem euro pojedyncze przedsiębiorstwa wymieniły koszty notarialne, koszty podróży służbowych, zakupu literatury

fachowej oraz koszty związane z udziałem w seminariach i szkoleniach (szkolenie kadry menedżerskiej).

Tabela 4. Rodzaje i wysokość kosztów związanych z wprowadzeniem euro

| Przedziały kosztów (euro)                    | Dostosowanie systemów komputerowych | Wewnętrzne działania informacyjne | Zewnętrzne działania informacyjne | Wymiana lub dostosowanie urządzeń technicznych | Dostosowanie umów | Dostosowanie dokumentów | Usługi doradców | Pozostałe koszty |
|----------------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------------------|-----------------------------------|------------------------------------------------|-------------------|-------------------------|-----------------|------------------|
| 0 (nie wystąpiły)                            | 7                                   | 16                                | 23                                | 34                                             | 20                | 8                       | 44              | 45               |
| 100-900                                      | 5                                   | 1                                 | 4                                 | 1                                              | 2                 | 7                       | 0               | 1                |
| 1000-9000                                    | 18                                  | 26                                | 19                                | 9                                              | 20                | 31                      | 11              | 13               |
| 10 000-49 000                                | 26                                  | 4                                 | 3                                 | 4                                              | 8                 | 8                       | 10              | 1                |
| 50 000-99 000                                | 1                                   | 2                                 | 2                                 | 0                                              | 2                 | 1                       | 1               | 0                |
| 100 000-499 000                              | 9                                   | 1                                 | 0                                 | 0                                              | 0                 | 4                       | 3               | 1                |
| 500 000-999 000                              | 2                                   | 0                                 | 0                                 | 0                                              | 0                 | 0                       | 0               | 0                |
| Koszty zostały ujęte w innej pozycji kosztów | 1                                   | 2                                 | 0                                 | 0                                              | 0                 | 2                       | 3               | 0                |
| Koszty nie zostały oszacowane                | 3                                   | 20                                | 21                                | 24                                             | 20                | 11                      | 0               | 11               |
| <b>Suma</b>                                  | <b>72</b>                           | <b>72</b>                         | <b>72</b>                         | <b>72</b>                                      | <b>72</b>         | <b>72</b>               | <b>72</b>       | <b>72</b>        |

Źródło: badania własne.

Największą część łącznych kosztów poniesionych przez wszystkie przedsiębiorstwa stanowią koszty adaptacji systemów komputerowych: wyniosły one bowiem 59% wszystkich wydatków związanych z wprowadzeniem euro (zob. tab. 5). Zwłaszcza duże przedsiębiorstwa wydały najwięcej na adaptację systemów komputerowych (61% łącznych kosztów). Drugą pozycję pod względem udziału w łącznych kosztach zajmują usługi doradców, na które przedsiębiorstwa wydały średnio 10% łącznych kosztów. Prawie tyle samo wyniosły koszty dostosowania dokumentów i wymiany urządzeń technicznych. Ich udział w łącznych kosztach to 9 i 8%. Najmniejszą część łącznych kosztów stanowi dostosowanie umów (4%) oraz pozostałe koszty (2%).

W związku z przygotowaniami do zmiany waluty zbadane przedsiębiorstwa przemysłowe poniosły koszty przeciętnie wyższe niż przedsiębiorstwa usługowe (por. tab. 6 i 7). W 3% przedsiębiorstw przemysłowych wyniosły one powyżej 1000000 euro, a w 9% ponad 500000 euro, podczas gdy wśród przedsiębiorstw usługowych każdorazowo 2% z nich poniosło koszty tego rzędu. Najniższe kwoty kosztów (od 100 do 900 euro) dotyczyły jedynie jednostek usługowych (9%), również więcej z nich (23%) poniosło koszty w przedziale od 1000 do 9000 euro.

Tabela 5. Udział poszczególnych rodzajów kosztów w łącznych kosztach wprowadzenia euro (w %)

| Rodzaje kosztów                     | Przedsiębiorstwa |      |         |      | Wszystkie przedsiębiorstwa |
|-------------------------------------|------------------|------|---------|------|----------------------------|
|                                     | mikro            | małe | średnie | duże |                            |
| Dostosowanie systemów komputerowych | 25               | 35   | 45      | 61   | 59                         |
| Wewnętrzne działania informacyjne   | 0                | 4    | 10      | 4    | 5                          |
| Zewnętrzne działania informacyjne   | 4                | 7    | 4       | 3    | 3                          |
| Wymiana urządzeń technicznych       | 7                | 1    | 3       | 8    | 7                          |
| Dostosowanie umów                   | 30               | 22   | 7       | 3    | 4                          |
| Dostosowanie dokumentów             | 13               | 23   | 23      | 7    | 9                          |
| Usługi doradców                     | 14               | 6    | 5       | 11   | 10                         |
| Oznaczenia cen w dwóch walutach     | 1                | 0    | 0       | 0    | 0                          |
| Pozostałe koszty                    | 6                | 2    | 3       | 2    | 2                          |

Źródło: badania własne.

Tabela 6. Koszty związane z wprowadzeniem euro w przedsiębiorstwach przemysłowych

| Przedziały kosztów (euro) \ Branże (%) | Elektro-techniczna | Maszyny i urządzenia | Chemiczna | Samo-chodowa | Pozo-stale | Wszystkie branże przemysłowe |
|----------------------------------------|--------------------|----------------------|-----------|--------------|------------|------------------------------|
| 100-900                                | 0                  | 0                    | 0         | 0            | 0          | 0                            |
| 1000-9000                              | 0                  | 0                    | 0         | 0            | 50         | 13                           |
| 10 000-49 000                          | 56                 | 88                   | 50        | 33           | 13         | 50                           |
| 50 000-99 000                          | 22                 | 0                    | 25        | 0            | 13         | 13                           |
| 100 000-499 000                        | 0                  | 13                   | 0         | 67           | 13         | 13                           |
| 500 000-999 000                        | 22                 | 0                    | 0         | 0            | 13         | 9                            |
| 1 000 000-5 000 000                    | 0                  | 0                    | 25        | 0            | 0          | 3                            |

Źródło: badania własne.

Tabela 7. Koszty związane z wprowadzeniem euro w przedsiębiorstwach usługowych

| Przedziały kosztów (euro) \ Branże (%) | Handlowa | Informatyczna | Energetyczna | Pozostałe | Wszystkie branże usługowe |
|----------------------------------------|----------|---------------|--------------|-----------|---------------------------|
| 100-900                                | 0        | 13            | 0            | 0         | 9                         |
| 1000-9000                              | 0        | 30            | 0            | 20        | 23                        |
| 10 000-49 000                          | 80       | 43            | 50           | 20        | 45                        |
| 50 000-99 000                          | 0        | 7             | 25           | 0         | 7                         |
| 100 000-499 000                        | 0        | 7             | 25           | 40        | 11                        |
| 500 000-999 000                        | 0        | 0             | 0            | 20        | 2                         |
| 1 000 000-5 000 000                    | 20       | 0             | 0            | 0         | 2                         |

Źródło: badania własne.

Spośród wszystkich branż badanych przedsiębiorstw najniższe koszty związane z wprowadzeniem waluty euro poniosły przedsiębiorstwa z branży informatycznej. W 13% z nich wyniosły one od 100 do 900 euro, w 30% – poniżej 10 000 euro, w 43% zaś – poniżej 50 000 euro. Natomiast najwyższe koszty wystąpiły w 25% przedsiębiorstw z branży chemicznej oraz w 20% jednostek z branży handlowej. Najczęściej ponoszone koszty, rzędu od 10 000 do 49 000 euro, dotyczyły 50% przedsiębiorstw z branży przemysłowej oraz 45% z branży usługowej.

#### **4.3. Ujęcie bilansowe kosztów związanych z wprowadzeniem waluty euro**

##### **Zastosowanie pomocniczej pozycji bilansowej**

Z przepisów niemieckiego kodeksu handlowego (HGB) (§ 246 ust. 1, § 248 ust. 2) wynika, że poniesione przez przedsiębiorstwa koszty można ująć w aktywach bilansu, jeśli związane są one z nabyciem lub wytworzeniem we własnym zakresie materialnych składników majątkowych (niem. *Vermögensgegenstand*) oraz z nabyciem niematerialnych składników majątkowych (niem. *immaterieller Vermögensgegenstand*). W odniesieniu do kosztów związanych z wprowadzeniem euro w przedsiębiorstwach przepisy te obejmowały wypadki poniesione na nabycie nowych, dostosowanych do waluty euro automatów do sprzedaży, kas fiskalnych, skanerów oraz oprogramowania komputerowego.

W celu złagodzenia wpływu kosztów związanych z wdrożeniem nowej waluty w przedsiębiorstwach na wynik finansowy jednostek ustawodawca niemiecki w „Przepisach przejściowych dotyczących wprowadzenia euro” zawartych w Ustawie wprowadzającej do niemieckiego kodeksu handlowego (EGHGB) uwzględnił specjalną regulację, która powiększyła dotychczas możliwy zakres aktywowania kosztów. Artykuł 44 EGHGB dopuścił ujęcie kosztów związanych z wprowadzeniem euro w aktywach bilansu w postaci tzw. pomocniczej pozycji bilansowej (niem. *Bilanzierungshilfe*), czyli jako „koszty związane ze zmianą waluty na euro” (niem. *Aufwendungen für die Währungsumstellung auf den Euro*), jeśli dotyczyły one wartości niematerialnych i prawnych wytworzonych przez przedsiębiorstwo we własnym zakresie. Regulacja ta ustanowiła odstępstwo od przepisów § 248 ust. 2 HGB, które zawierają zakaz ujmowania w aktywach bilansu nie nabytych odpłatnie niematerialnych składników majątkowych.

W praktyce art. 44 EGHGB umożliwił aktywowanie kosztów poniesionych na dostosowanie we własnym zakresie oprogramowania komputerowego do waluty euro, a przez to rozłożenie nagromadzonych w trzyletnim okresie przejściowym wydatków, związanych z wprowadzeniem euro na przyszłe okresy sprawozdawcze.

Możliwość utworzenia specjalnej pozycji bilansowej na koszty wprowadzenia euro w przedsiębiorstwach nie przewidywało niemieckie prawo podatkowe [Bundesministerium der Finanzen..., 1988, nr 9.4]. Wytworzone we własnym zakresie wartości niematerialne i prawne w związku z wprowadzeniem euro stanowiły koszty bieżącego okresu i w momencie powstania powinny zostać odniesione na wynik finansowy.



Analiza wyników przeprowadzonego badania ankietowego upoważnia do stwierdzenia, że pomocnicza pozycja bilansowa nie znalazła powszechnego zastosowania wśród przystosowujących się do nowej waluty niemieckich przedsiębiorstw: z możliwości aktywowania części kosztów poniesionych z tego tytułu na wytworzone we własnym zakresie niematerialne przedmioty (składniki) skorzystało jedynie 8 z 76 badanych jednostek, co stanowi ok. 10,5% ogółu badanych przedsiębiorstw. Na pytanie dotyczące wysokości aktywowanych kosztów odpowiedzi udzieliły tylko dwie z nich.

Tabela 8. Zastosowanie pomocniczej pozycji bilansowej „koszty związane ze zmianą waluty na euro”<sup>44</sup>

| Wielkość przedsiębiorstwa | Łączne koszty wprowadzenia euro (euro) | Koszty dostosowania systemów informatycznych (euro) | Wysokość pomocniczej pozycji bilansowej (euro) |
|---------------------------|----------------------------------------|-----------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Średnie                   | 125 000                                | 40 000                                              | 1000                                           |
| Duże                      | 10 000                                 | 10 000                                              | 10 000                                         |

Źródło: badania własne.

W przypadku pierwszego przedsiębiorstwa wysokość aktywowanych kosztów wynosiła 1000 euro. W porównaniu z łącznymi kosztami wdrożenia waluty euro (125 000 euro) oraz kosztami dostosowania systemów informatycznych (40 000 euro) poniesionymi przez to przedsiębiorstwo wysokość utworzonej pomocniczej pozycji bilansowej była znikoma (bardzo niska). Odwrotnie sytuacja kształtowała się w drugim przedsiębiorstwie, które utworzyło pomocniczą pozycję bilansową w wysokości 10 000 euro: wszystkie oszacowane przez przedsiębiorstwo koszty przystosowania do waluty euro zostały ujęte w aktywach bilansu za pomocą pomocniczej pozycji bilansowej.

Jak widać, zakres aktywowanych kosztów w obu przedziałach znacznie się różni. Jednakże ze względu na nikłość danych nie jest możliwe oszacowanie stopnia, w jakim przedsiębiorstwa wykorzystwały możliwość rozłożenia na przyszłe okresy kosztów związanych z wprowadzeniem euro za pomocą pomocniczej pozycji bilansowej.

### **Tworzenie rezerw na koszty związane z wprowadzeniem euro**

Niemiecki ustawodawca nie przewidział specjalnych regulacji dotyczących tworzenia rezerw w związku z przewidywanymi kosztami wprowadzenia euro do przedsiębiorstw. Dlatego kwestię dopuszczalności ujęcia w pasywach bilansu przyszłych kosztów z tego tytułu w postaci rezerw należało rozstrzygnąć, opierających się na obowiązujących przepisach bilansowych.

Na podstawie § 249 HGB, który wymienia dopuszczalne tytuły tworzenia rezerw, w literaturze przedmiotu wyróżnia się dwa rodzaje rezerw: rezerwy na niepewne zobowiązania oraz rezerwy na koszty.

Rezerwy na niepewne zobowiązania, jak sama nazwa wskazuje, charakteryzują się występowaniem zobowiązania wobec osób trzecich, które może mieć charakter publicznoprawny, cywilnoprawny lub zwyczajowy. Ponadto przyszłe zobowiązania muszą mieć związek z działalnością przedsiębiorstwa w przeszłości, tj. powin-

no dać się je przyporządkować przeszłym okresom sprawozdawczym, oraz musi istnieć prawdopodobieństwo ich wykorzystania w przyszłości.

Ze względu na to, że ustawodawstwo zobowiązujące przedsiębiorstwa do wdrożenia euro nabrało mocy prawnie wiążącej dopiero z upływem okresu przejściowego, tworzenie rezerw na zobowiązania ze względu na występowanie zobowiązania publicznoprawnego nie mogło zostać uzasadnione [Lemnitzer, Stein 2000, s. 106]. Ponadto zobowiązania tego nie dało się przyporządkować przeszłym okresom sprawozdawczym jednostki, co stanowi niezbędny warunek tworzenia tego typu rezerw.

Według § 249 ust. 2 HGB, przedsiębiorstwa mogą tworzyć rezerwy na ściśle określone, odnoszące się do danego albo wcześniejszego roku obrotowego koszty, które w dniu rocznego zamknięcia ksiąg handlowych są prawdopodobne lub pewne, ale których wysokość lub czas wystąpienia nie są określone.

Dopuszczalność tworzenia rezerw na koszty związane z wdrożeniem euro do przedsiębiorstw była kwestią sporną w literaturze przedmiotu i kręgach opinio-twórczych. Kontrowersje wynikały z różnej interpretacji drugiego warunku tworzenia rezerw na koszty według § 249 ust. 2 HGB, dotyczącego związku przyszłych kosztów z danym lub poprzednim rokiem obrotowym.

Główny Komitet Instytutu Biegłych Rewidentów w Niemczech traktuje ten warunek jako niezbędny do tworzenia rezerw na koszty. Ze względu na to, że przyszłych wydatków związanych z wprowadzeniem euro nie można było przyporządkować zrealizowanym w przeszłości przychodom, komitet odrzucił możliwość tworzenia rezerw na koszty z tego tytułu [Institut der Wirtschaftsprüfer... 1997, s. 402].

Jednakże część niemieckiego piśmiennictwa fachowego nie interpretuje tego warunku w jego dosłownym znaczeniu, lecz uznaje, że pomiędzy przyszłymi wydatkami a działalnością przedsiębiorstwa w przeszłości powinien istnieć jedynie ogólny związek. Ponadto utrzymuje, że przy jego wykładni należy kierować się intencją ustawodawcy, który ustanawiając regulację § 249 ust. 2 HGB, kierował się w pierwszym rzędzie nie stworzeniem możliwości antycypacji związanych ze zrealizowanymi przychodami przyszłych wydatków, ale potrzebą „wygładzenia” wyniku finansowego, czyli równomiernego rozłożenia na lata obrotowe przyszłych kosztów przypadających nieregularnie i w dużym natężeniu [Dörmer, Pfitzer 1998, s. 61; Tischbierck 1997, s. 1041; Adler, Düring, Schmaltz 1998; § 249 Abs. 2 HGB, nr 207].

Tabela 9. Tworzenie rezerw na koszty w związku z wprowadzeniem waluty euro

| Wielkość przedsiębiorstwa | Łączne koszty wprowadzenia waluty euro | Wysokość utworzonej rezerwy | Rok obrotowy |
|---------------------------|----------------------------------------|-----------------------------|--------------|
| Małe                      | 25 000                                 | brak danych                 | 1999         |
| Średnie                   | 24 000                                 | 20 000                      | 2001         |
| Duże                      | 50 000                                 | 10 000                      | 2001         |
| Duże                      | 135 000                                | 25 000                      | 2000         |

Źródło: badania własne.

Ponieważ działania związane z wprowadzeniem waluty euro polegały na dostosowaniu istniejących w przedsiębiorstwie systemów i procesów, a nagromadzenie kosztów z tym związanych przypadło w relatywnie krótkim okresie, tj. trzech lat okresu przejściowego, tworzenie rezerw na koszty, według części autorów, można było uznać za dopuszczalne.

W przeciwieństwie do prawa bilansowego niemieckie prawo podatkowe nie uznaje tworzenia rezerw na koszty według § 249 ust. 2 HGB.

Spośród badanych 76 przedsiębiorstw tylko cztery utworzyły rezerwy na koszty w związku z wejściem w życie unii walutowej, co stanowi 5,3% ogółu. Uzyskane wyniki prezentuje tab. 9.

Wśród przedsiębiorstw, które utworzyły rezerwy na koszty, było jedno przedsiębiorstwo małe, jedno średnie i dwa duże, a wysokość rezerw wahała się od 10 000 do 25 000 euro. Rezerwy tworzone były zarówno na początku okresu przejściowego (1999 r.), w jego trakcie, jak i w ostatnim etapie, czyli w 2001 r.

## 5. Wnioski końcowe

Większość badanych małych, średnich i dużych przedsiębiorstw poniosła koszty związane z wdrożeniem euro rzędu 10 000-49 000 euro. W mikroprzedsiębiorstwach wysokość kosztów najczęściej plasowała się w przedziale od 1000 do 9000 euro. Udział kosztów wprowadzenia euro w obrotach większości przedsiębiorstw mieścił się w przedziale od 0,01 do 0,1%.

Najbardziej kosztowna dla przedsiębiorstw przystosowujących się do nowej waluty była adaptacja systemów informatycznych. Inwestycje w systemy informatyczne stanowiły również największą część poniesionych przez jednostki łącznych kosztów: średnio 59%. Było to związane z tym, że do nowej waluty musiały zostać dostosowane wszystkie te dziedziny aktywności przedsiębiorstw, w których waluta odgrywała ważną rolę, czyli obrót płatniczych jednostek oraz cały ich system księgowy – dziedziny wspierane w głównej mierze przez rozbudowane i kosztowne systemy informatyczne.

Udział kosztów związanych z adaptacją oprogramowania był tym wyższy, im większe było badane przedsiębiorstwo. Warto zwrócić uwagę, że w dużych przedsiębiorstwach wysokość kosztów była bardzo zróżnicowana, co mogło wynikać z różnych form przeprowadzenia adaptacji do nowej waluty: m.in. 39% badanych przedsiębiorstw, tj. 28 z 72 (zob. tab. 4), korzystało z pomocy firm doradczych i programistów zewnętrznych.

Ponadto nie bez znaczenia był stopień stadaryzacji oprogramowania komputerowego. Przedsiębiorstwa, które dokonały zakupu standardowego oprogramowania kompatybilnego z walutą euro, np. SAP R/3, uniknęły większości kosztów związanych z wprowadzeniem euro. Dostosowanie oprogramowań indywidualnych, dopasowanych do potrzeb pojedynczych przedsiębiorstw, było bardziej kosztowne niż uwzględnienie euro w aktualizacjach oprogramowań standardowych. To właśnie może tłumaczyć różną wysokość kosztów związanych z wprowadzeniem euro w dużych przedsiębiorstwach.

Wprowadzenie waluty euro związane było z dostosowaniem znacznej liczby dokumentów i umów. Koszty z tym związane stanowiły w sumie 13% wszystkich kosztów przedsiębiorstw związanych z wprowadzeniem euro. W przypadku większości jednostek sięgały one od 1000 do 9000 euro.

W ewidencji bilansowej niewiele przedsiębiorstw skorzystało z możliwości aktywowania kosztów związanych z wdrożeniem euro i zamortyzowania ich w późniejszych okresach. Tzw. pomocniczą pozycję bilansową utworzyło tylko 10,5% badanych przedsiębiorstw. Małe zainteresowanie przedsiębiorstw możliwością odroczenia wpływu tych kosztów na wynik finansowy mogło być związane z tym, że art. 44 EGHGB dopuścił aktywowanie tylko ograniczonej części kosztów przystosowania przedsiębiorstw do waluty euro – związanych z wytworzeniem we własnym zakresie niematerialnych składników majątkowych. Oznaczało to, że koszty te musiały spełniać ogólne kryteria składnika majątkowego. Dlatego wiele pozycji kosztów inwestycji w systemy komputerowe w związku z przystosowaniem ich do waluty euro nie kwalifikowało się do umieszczenia w pomocniczej pozycji bilansowej, np. wytworzenie programów konwersji danych – ich korzyści ekonomiczne nie wykraczały poza dzień bilansowy. Podobnie było z kosztami instalowania konwertorów do przeliczania danych czy dodatkowych pól walutowych (nie stanowiły one kosztów ulepszenia), a wreszcie z innymi kosztami, takimi jak koszty szkoleń czy dostosowania dokumentacji.

Z możliwości uprzedzenia przyszłych wydatków i utworzenia rezerwy na koszty skorzystało jedynie 5,3% ankietowanych jednostek. Fakt ten można tłumaczyć z jednej strony niejasną sytuacją odnośnie do dopuszczalności ich tworzenia, z drugiej zaś nieuznaniem tej rezerwy przez prawo podatkowe.

Tak rzadkie wykorzystanie pomocniczej pozycji bilansowej do odroczenia kosztów oraz rezerw na koszty do ich antycypacji oznacza, że koszty związane z wprowadzeniem waluty euro ze względu na swoją istotę stanowiły w sprawozdaniach finansowych przeważnie koszty bieżącego okresu i w momencie ich poniesienia zostały ujęte w wyniku finansowym przedsiębiorstw.

## Załącznik 1

### FRAGEBOGEN ZU DEN KOSTEN DER EURO-EINFÜHRUNG IN DEUTSCHEN UNTERNEHMEN

#### I. Informationen zum Unternehmen

|                        |  |                                                                                                                                                                                                                           |
|------------------------|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Branche                |  | Rechtsform:<br><input type="checkbox"/> AG<br><input type="checkbox"/> GmbH<br><input type="checkbox"/> GmbH & Co. KG<br><input type="checkbox"/> KG<br><input type="checkbox"/> KGaA<br><input type="checkbox"/> andere: |
| Bilanzsumme            |  |                                                                                                                                                                                                                           |
| Anzahl der Mitarbeiter |  |                                                                                                                                                                                                                           |
| Umsatz                 |  |                                                                                                                                                                                                                           |

#### II. Wie hoch waren die Gesamtkosten der Euro-Einführung in Ihrem Unternehmen (Eigenleistung und Fremdleistung)?

|  |
|--|
|  |
|--|

#### III. Welche Kosten (und ungefähr in welcher Höhe) sind in Ihrem Unternehmen im Detail angefallen bei der technisch-organisatorischen Umstellung auf den Euro?

| Kostenarten                                                                              | Euro-Betrag |
|------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
| EDV-Umstellung                                                                           |             |
| Interne Informationsaktivitäten (z.B. Mitarbeiterschulungen)                             |             |
| Externe Informationsaktivitäten (z.B. Kundeninformationen)                               |             |
| Austausch (bzw. Anpassung) von technischen Einrichtungen wie Automaten, Kassen, Scannern |             |
| Anpassung bestehender Verträge                                                           |             |
| Anpassung von Belegen, Formularen und Preislisten (und anderen Unterlagen)               |             |
| Zuziehen von externen Beratern                                                           |             |
| Doppelte Preisauszeichnung                                                               |             |
| Andere                                                                                   |             |

#### IV. Wurde in Ihren Jahresabschlüssen die Bilanzierungshilfe „Aufwendungen für die Währungs-umstellung auf den Euro“ in Anspruch genommen?

|    |      |
|----|------|
| JA | NEIN |
|----|------|

Wenn ja, in welcher Höhe?

|  |
|--|
|  |
|--|

#### V. Wurden in Ihren Jahresabschlüssen im Zusammenhang mit der Euro-Einführung Rückstellungen gebildet? Wenn ja, in welcher Höhe und in welchen Steuerjahren?

|  |
|--|
|  |
|--|

Für Anmerkungen zu diesem Fragebogen verwenden Sie bitte die Rückseite

## Załącznik 2

### ANKIETA NA TEMAT KOSZTÓW ZWIĄZANYCH Z WPROWADZENIEM WALUTY EURO

Tłumaczenie

#### I. Informacje o przedsiębiorstwie:

|                    |  |                                                                                                                                                                  |
|--------------------|--|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Branża             |  | Forma prawna:<br><input type="checkbox"/> SA<br><input type="checkbox"/> sp z o.o.<br><input type="checkbox"/> sp. komandytowe<br><input type="checkbox"/> inne: |
| Suma bilansowa     |  |                                                                                                                                                                  |
| Liczba pracowników |  |                                                                                                                                                                  |
| Obroty             |  |                                                                                                                                                                  |

#### II. Jak wysokie były koszty wprowadzenia waluty euro?

#### III. Jakie koszty (i mniej więcej w jakiej wysokości) przypadły na techniczno-organizacyjne wprowadzenie nowej waluty?

| Rodzaje kosztów                                                                              | Kwota |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| Dostosowanie systemów komputerowych                                                          |       |
| Wewnętrzne działania informacyjne<br>(np. szkolenia pracowników)                             |       |
| Zewnętrzne działania informacyjne<br>(np. informacja dla klientów)                           |       |
| Wymiana (dostosowanie) urządzeń technicznych,<br>m.in. automatów do sprzedaży, kas, skanerów |       |
| Dostosowanie istniejących umów                                                               |       |
| Dostosowanie formularzy, cenników i innych dokumentów                                        |       |
| Usługi doradców                                                                              |       |
| Podwójne oznaczenie cen                                                                      |       |
| Inne                                                                                         |       |

#### IV. Czy w związku z wprowadzeniem euro korzystano w sprawozdaniach finansowych z pomocniczej pozycji bilansowej „koszty związane ze zmianą waluty na euro”?

|     |     |
|-----|-----|
| TAK | NIE |
|-----|-----|

Jeśli tak, to w jakiej wysokości?

#### V. Czy utworzono rezerwy na koszty w sprawozdaniach finansowych w związku z wprowadzeniem waluty euro? Jeśli tak, to w jakiej wysokości i w których latach obrotowych?

Proszę o uwagi na odwrocie

## Literatura

- Adler, Düring, Schmaltz, *Rechnungslegung und Prüfung der Unternehmen*, Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart 1998.
- Bundesministerium der Finanzen, *Steuerliche Fragen im Zusammenhang mit der Einführung des Euro, Einführungsschreiben vom 15. Dezember 1988*, Bundessteuerblatt 1998, Teil I, S. 1625.
- Coenenberg A.G., *Jahresabschluss und Jahresabschlussanalyse. Betriebswirtschaftliche, handelsrechtliche, steuerrechtliche und internationale Grundsätze – HGB, IAS/IFRS, US-GAAP, DRS*, Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart 2003.
- Dörner D., Pfitzer N., *Auswirkungen der Europäischen Währungsunion auf das Rechnungswesen und die betrieblichen Prozesse*, IDW-Verlag, Düsseldorf 1998.
- Einführungsgesetz zum Handelsgesetzbuche vom 10. Mai 1897 (EGHGB).
- Handelsgesetzbuch vom 10. Mai 1897r. (HGB).
- Institut der Wirtschaftsprüfer in Deutschland e. V., *Positionspapier zu wesentlichen Rechnungslegungsfragen im Zusammenhang mit der Einführung des Euro*, Die Wirtschaftsprüfung, Heft 12, 1997.
- Lemmitzer K.-H., Stein L., *Auswirkungen der Währungsunion auf das Rechnungswesen*, [w:] *Lemmitzer Karl-Heinz, Stein Lothar, Euro in der Unternehmenspraxis*, Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart 2000.
- Tischbirek A., *Euro-Umstellung als Anwendungsfall von § 249 Abs. 2 HGB?*, Der Betrieb, Heft 21, 1997.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, DzU 2004 nr 173, poz. 1807.

## COSTS OF INTRODUCING OF THE EURO IN GERMAN COMPANIES (REVIEW OF THE SURVEY RESULTS)

### Summary

The subject of the article concerns findings from a survey of the technical and organizational costs incurred by German companies with regard to their readjustment to the euro. The survey sets out to examine the costs of adjustment of the euro by German companies, the range of amounts and how they were formulated in company balance records. The article presents conclusions of the research.

---

**Anna Knieper** – mgr, doktorantka w Akademii Ekonomicznej.